

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права
Кафедра міжнародного європейського права та порівняльного
правознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**Порівняльно-правова характеристика господарської,
адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб**

293 «Міжнародне право»

Студента (ки) 4 курсу І.В.Панченко

Групи П-01

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

Керівник

к.ю.н., асистент кафедри
МЄППП

О. А. Швагер

Суми 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут
права
Кафедра міжнародного європейського
права та порівняльного правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

підпис

“ ___ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Спеціальність 293 Міжнародне право

Студентці 4-го курсу, групи П 01

Панченко Ілоні Володимирівні

1. Тема роботи: «Порівняльно-правова характеристика господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб», затверджена наказом директора ННІ права від “21” лютого 2024 р. № 0129-I
2. Термін подання студентом закінченої роботи “20” травня 2024 р.
3. Мета кваліфікаційної роботи полягає у проведенні порівняльно-правового дослідження адміністративної господарської та фінансової відповідальності юридичних осіб відносно українського законодавства та міжнародного, визначенні спільних та відмінних рис, розробці пропозицій по удосконаленню національного законодавства
4. Об’єкт дослідження – порівняльно-правова характеристика господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб.
5. Предмет дослідження - адміністративна, фінансова та господарська відповідальність юридичних осіб за національним та зарубіжним законодавством
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах міжнародних документів, національного законодавства, практики вітчизняних і міжнародних судових установ

7. Орієнтовний план дипломної роботи, терміни подання розділів керівникові тазміст завдань для виконання поставленої мети

Розділ 1 Теоретико-правова характеристика відповідальності юридичних осіб, 15 березня 2024р.

У розділі 1 дослідити теоретико- правові аспекти визначення поняття та видів відповідальності юридичних осіб; охарактеризувати підстави розмежування господарської, адміністративної та фінансової відповідальності як видів юридичної відповідальності за законодавством України та зарубіжних країн

Розділ 2 Порядок застосування заходів фінансової, адміністративної та господарської відповідальності для юридичних осіб в законодавстві України та зарубіжних країн, 12 квітня 2024р.

У розділі 2 проаналізувати зарубіжний та національний досвід щодо підстав застосування фінансової, адміністративної та господарської відповідальності до юридичних осіб, охарактеризувати переваги та недоліки, які існують у національному та зарубіжному законодавстві

Розділ 3 Напрями вдосконалення законодавства України в сфері господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб, 10 травня 2024р.

У розділі 3 Виявити основні проблеми у національному законодавстві щодо господарської, адміністративної та фінансової відповідальності на основі проведеного порівняльно-правового дослідження та запропонувати шляхи вдосконалення чинного законодавства і практики його застосування

8. Дата видачі завдання “23” лютого 2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Швагер О.А._____

Завдання до виконання одержав _____

Панченко І.В._____

Панченко І.В. Порівняльно-правова характеристика господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб

Актуальність. Фінансове, адміністративне та господарське право як галузь українського права має самостійний характер, що свідчить про те, що в його структурі відображені заходи державного примусу, невід'ємною частиною яких є заходи відповідальності. Місце і роль правового регулювання всіх цих відносин багато в чому визначають поняття фінансової, адміністративної та господарської відповідальності та її структуру. Ці види відповідальності мають різну певну специфіку, яка визначається особливостями діяльності держави і механізмом правового регулювання. Їх поділ в самостійні види юридичної відповідальності підтверджується тим фактом, що у відповідному законодавстві існують процесуальні норми, що регулюють порядок розгляду справ про всі ці правопорушення.

У сучасних умовах діяльність держави у сфері відповідальності юридичних осіб призвела до того, що в різних галузях права вчені окремо виділяють такі види відповідальності юридичних осіб, як фінансова, господарська, адміністративна та інші. У такому випадку основна увага приділяється таким ознакам, як, спосіб нарахування штрафів, характер санкцій, що накладаються, тощо. З іншої сторони, слід зазначити відсутність систематизації законодавцем адміністративної, фінансової та господарської відповідальності щодо юридичних осіб. Законодавство про відповідальність юридичних осіб в Україні не являє собою цілісної системи, вона розрізнена і безсистемна. Інститут переліченої відповідальності юридичних осіб в сучасних умовах містить багато прогалин і дискусійних питань. Актуальність і значимість цих проблем, необхідність їх рішення зумовили вибір теми дослідження.

Об'єктом дослідження є порівняльно-правова характеристика господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб.

Предметом дослідження є адміністративна, фінансова та господарська відповідальність юридичних осіб за національним та зарубіжним законодавством.

Мета роботи полягає у проведенні порівняльно-правового дослідження адміністративної господарської та фінансової відповідальності юридичних осіб відносно українського законодавства та міжнародного, визначенні спільних та відмінних рис, розробці пропозицій по удосконаленню національного законодавства.

Результатом проведення дослідження є підготовлена кваліфікаційна робота, яка включає в себе проаналізовану та відібрану актуальну інформацію щодо теми дослідження. У результаті проведеного дослідження було висловлено пропозиції щодо шляхів удосконалення окремих елементів законодавства стосовно адміністративної, господарської, фінансової відповідальності юридичних осіб.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, господарська відповідальність, фінансова відповідальність, юридичні особи, відповідальність юридичних осіб, санкції, юридично-правова відповідальність.

Panchenko I.V. Comparative legal characteristics of economic, administrative and financial responsibility of legal entities

Actuality. Financial, administrative and economic law as a branch of Ukrainian law has an independent nature, which indicates that its structure reflects measures of state coercion, an integral part of which are measures of responsibility. The place and role of legal regulation of all these relations largely determine the concept of financial, administrative and economic responsibility and its structure. These types of responsibility have different specificities, which are determined by the specifics of the state's activities and the mechanism of legal regulation. Their division into independent types of legal liability is confirmed by the fact that the relevant legislation contains procedural norms that regulate the procedure for consideration of cases about all these offenses.

In modern conditions, the state's activity in the field of liability of legal entities has led to the fact that in various fields of law, scientists separately distinguish such types of liability of legal entities as financial, economic, administrative and others. In this case, the main attention is paid to such features as the method of calculating fines, the nature of imposed sanctions, etc. On the other hand, it should be noted the lack of systematization by the legislator of administrative, financial and economic responsibility for legal entities. The legislation on the responsibility of legal entities in Ukraine does not represent a complete system, it is fragmented and unsystematic. The institute of enumerated liability of legal entities in modern conditions contains many gaps and debatable issues. The relevance and significance of these problems, the need for their solution determined the choice of the research topic.

The object of the study is the comparative legal characteristics of economic, administrative and financial responsibility of legal entities.

The subject of the study is the administrative, financial and economic responsibility of legal entities under national and foreign legislation.

The purpose of the work is to conduct a comparative legal study of the administrative, economic and financial responsibility of legal entities in relation to

Ukrainian and international legislation, to identify common and distinctive features, to develop proposals for improvement.

The result of the research is a prepared qualification paper, which includes analyzed and selected relevant information on the research topic. As a result of the conducted research, proposals were made regarding ways to improve certain elements of the legislation regarding the administrative, economic, and financial responsibility of legal entities.

Keywords: administrative responsibility, economic responsibility, financial responsibility, legal entities, liability of legal entities, sanctions, legal responsibility.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	6
1.1. Поняття та види юридичної відповідальності	6
1.2 Підстави розмежування господарської, адміністративної та фінансової відповідальності як видів юридичної відповідальності за законодавством України та зарубіжних країн	12
РОЗДІЛ ІІ. ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІНАНСОВОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	16
2.1. Підстави застосування фінансової відповідальності до юридичних осіб та їх види	16
2.2. Особливості застосування господарсько-правових санкцій до юридичних осіб	23
2.3. Характеристика притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб.	28
РОЗДІЛ ІІІ. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	34
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Фінансове, адміністративне та господарське право як галузь українського права має самостійний характер, що свідчить про те, що в його структурі відображені заходи державного примусу, невід'ємною частиною яких є заходи відповідальності. Місце і роль правового регулювання всіх цих відносин багато в чому визначають поняття фінансової, адміністративної та господарської відповідальності та її структуру. Ці види відповідальності мають різну певну специфіку, яка визначається особливостями діяльності держави і механізмом правового регулювання. Їх поділ в самостійні види юридичної відповідальності підтверджується тим фактом, що у відповідному законодавстві існують процесуальні норми, що регулюють порядок розгляду справ про всі ці правопорушення.

У сучасних умовах діяльність держави у сфері відповідальності юридичних осіб призвела до того, що в різних галузях права вчені окремо виділяють такі види відповідальності юридичних осіб, як фінансова, господарська, адміністративна та інші. У такому випадку основна увага приділяється таким ознакам, як, спосіб нарахування штрафів, характер санкцій, що накладаються, тощо. З іншої сторони, слід зазначити відсутність систематизації законодавцем адміністративної, фінансової та господарської відповідальності щодо юридичних осіб. Законодавство про відповідальність юридичних осіб в Україні не являє собою цілісної системи, вона розрізнена і безсистемна. Інститут переліченої відповідальності юридичних осіб в сучасних умовах містить багато прогалин і дискусійних питань, але немає підстав заперечувати його існування. Актуальність і значимість цих проблем, необхідність їх рішення зумовили вибір теми дослідження.

Об'єктом дослідження є порівняльно-правова характеристика господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб.

Предметом дослідження є адміністративна, фінансова та господарська відповідальність юридичних осіб за національним та зарубіжним законодавством.

Мета роботи полягає у проведенні порівняльно-правового дослідження адміністративної господарської та фінансової відповідальності юридичних осіб відносно українського законодавства та міжнародного, визначенні спільних та відмінних рис, розробці пропозицій по удосконаленню.

Завданнями наукового дослідження є:

1. Вивчити підходи до розуміння поняття «юридична відповідальність»;
2. Визначити підстави відмежування господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб;
3. Охарактеризувати порядок застосування заходів фінансової, адміністративної та господарської відповідальності для юридичних осіб в законодавстві України та зарубіжних країн;
4. Проаналізувати зарубіжний досвід та описати напрями вдосконалення законодавства України в сфері господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб.

Методи дослідження. Для проведення дослідження використовувались як загальнонаукові, так і спеціально юридичні методи і прийоми пізнання. До перших належать аналіз, синтез, індукція та дедукція, моделювання та абстрагування. Серед других ми послуговувались:

- 1) компаративістським методом (для порівняння різних стандартів);
- 2) формально-юридичним методом (у дослідженні правової бази);
- 3) структурно-функціональним методом (у вивченні структури органів, які працюють в цій сфері та пов'язані з нею) тощо.

Питанням юридичної відповідальності юридичних осіб присвячена велика кількість наукових праць, як вітчизняних авторів, так і зарубіжних

дослідників. Тут варто відзначити, насамперед, роботи С. Саєнко, П. Лютікова, І. Гаврилової, Ю. Романюк, А. Іванського, Д. Карашівської та інших.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені та обговорювалися на Науково-практичному круглому столі «Свобода вираження поглядів: проблеми імплементації європейських стандартів в Україні» (24 травня 2024 року, м. Суми).

Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленому вивченні ефективності застосування сучасного стандарту відповідності юридичних осіб та можливих змін цих методів, опрацюванні емпіричного матеріалу; теоретичні засади можуть бути використані для підготовки відповідних спецкурсів і спецсемініарів у вищих навчальних закладах. Результати, що отримані у процесі дослідження, можуть знайти прикладне застосування в юридичній галузі.

Структура роботи: Робота складається з трьох розділів, які включають в себе 5 підрозділів, вступу, висновку і списку використаних джерел із 44 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 47 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

1.1. Поняття та види юридичної відповідальності

Важливим засобом забезпечення захисту закону є юридична відповідальність. Остання є якісним показником фактичного втілення прав і свобод людини в соціальній реальності. Це пов'язано з тим, що в процесі виконання юридичної відповідальності відбувається безпосередній вплив держави на нормативно-закріплені суб'єктивні права і сфери юридичних обов'язків. При цьому розкриваються цінності держави, рівень цивілізованості суспільства, ступінь духовності і культури населення, наявність законодавчих гарантій і механізмів захисту прав і свобод людини.

Проблематика юридичної відповідальності займає одне з ключових місць у вітчизняному правознавстві. Проте, незважаючи на тривалий період всебічного вивчення юридичної відповідальності, значне число аспектів її правової природи залишаються спірними.

Вивчення юридичної відповідальності неможливе без аналізу її загального поняття, тобто соціальної відповідальності яка включає в себе основний «генетичний код» будь-якого виду відповідальності. Соціальна відповідальність виникає одночасно з суспільством, з того періоду, коли поведінка людини набуває соціальної значимості і починає регулюватися за допомогою соціальних норм, формування яких пов'язане з розвитком особи та суспільних відносин.

Соціальна відповідальність діє як нерозривна єдність позитивних та негативних аспектів та має дві форми реалізації, як способи зовнішнього прояву: позитивна (добровільна) – виражається у відповідь на виконання вимог соціальних норм, в його суспільно-корисній поведінці, та на неї. І наступна - негативна (примусова) – можемо побачити в реакції на порушення

соціальних норм й застосування визначених заходів суспільного або державного примусу.

Соціальна відповідальність – це реакція на виконання або порушення соціальних норм [1].

Виходячи з існуючих видів соціальних норм, які людина дотримується або порушує, виділяють основні види соціальної відповідальності: моральну, політичну, релігійну, корпоративну, юридичну та ін. У соціумі різноманіття соціальної відповідальності існують у взаємодії і єдності. Виникнення юридичної відповідальності згідно історичним джерелам зумовлене тим, що система соціальної відповідальності первісних суспільств являлася непристосованою до реалій соціально-неоднорідного суспільства.

Юридична відповідальність як будь-який інший вид соціальної відповідальності включає в себе позитивну (перспективну, добровільну) та відповідальність за протиправну поведінку (негативну, ретроспективну).

У сучасному правознавстві сформовані різні підходи до позитивної юридичної відповідальності. Позитивну юридичну відповідальність розуміють як:

- відповідальність;
- зобов'язання дотримуватися норм права;
- правомірна поведінка;
- заохочувальна позитивна юридична відповідальність та ін.

Також, склалися основні підходи до розуміння негативної юридичної відповідальності, а саме:

- покарання;
- реалізація санкцій;
- міра державного примусу;
- реакція суспільства на правопорушення;
- обов'язок перетерпіти обмеження;
- оцінка (осуд) та ін.

Зазначимо, вчені, які досліджують та вивчають позитивний та негативний аспекти юридичної відповідальності, підкреслюють єдність останніх. Проте, виділення певних аспектів, відповідальності (позитивного та негативного) є наслідком поділу цього явища.

Виходячи з вищевикладеного, є всі підстави стверджувати, що юридична відповідальність – це нормативна, гарантована та забезпечена державним переконанням або примусом міра реагування держави на дотримання та виконання норм права, у правомірній поведінці суб'єктів права, що схвалюється або заохочується державою, а у випадку порушення норм права – обов'язок правопорушника перетерпіти осуд, обмеження прав особистого, матеріального та організаційного характеру.

Ознаки юридичної відповідальності:

- ґрунтується на нормах права, формально визначена, володіє чіткістю, деталізованістю та загальнообов'язковістю;
- гарантується державою, безпосередньо пов'язана з державно-владною діяльністю та державно-правовим волевиявленням;
- забезпечується державним переконанням або примусом;
- її наслідками є державне схвалення, заохочення або осуд і покарання;
- здійснюється у визначеному процесуальному порядку.

Зазначені ознаки юридичної відповідальності дозволяють виділити її серед інших видів соціальної відповідальності. У змісті цих ознак поєднані властивості, що характеризують як добровільну, так і державно-примусову форми реалізації юридичної відповідальності.

Вивчення юридичної відповідальності неможливе без аналізу її видів. Класифікація юридичної відповідальності дає можливість досліджувати останню як складний, системний і багатофункціональний інститут, виявити місце юридичної відповідальності в системі соціальної відповідальності, охарактеризувати особливості того чи іншого різновидів і обґрунтувати критерії поділу відповідальності в галузі права на види.

Найбільш оптимальною й суттєвою основою для детальної класифікації систем юридичної відповідальності на види є певні важливі особливості предмету та методу правового регулювання суспільних відносин - це галузевий критерій. На підставі цього юридична відповідальність поділяється на основні різновиди: конституційну, кримінальну, адміністративну, цивільну, трудову (дисциплінарну та матеріальну).

Ознаками, що свідчать про самотійність конкретного виду юридичної відповідальності, є: по-перше, наявність нормативно-правового акта, який передбачає юридичну відповідальність; по-друге, особливості процесуального здійснення; по-третє, наявність самотійного правопорушення; по-четверте, вид встановлених державою несприятливих наслідків за скоєне діяння.

Конституційна відповідальність існує в таких визначальних сферах суспільного життя: права, свободи та обов'язки людини й громадянина; демократія і суверенітет; організація та функціонування державної влади, правосуддя, прокуратури та ін. В юридичній літературі під конституційною відповідальністю розуміється самотійний вид юридичної відповідальності, що передбачає належне та сумлінне виконання конституційного права своїх обов'язків громадянами (позитивний аспект) або настання негативних наслідків чи небажаної зміни конституційно-правового статусу для цих суб'єктів за порушення норм конституційного права (негативний аспект).

Суб'єктами конституційної відповідальності є коло державних органів, посадових осіб та місцевого самоврядування.

Як приклад приклад негативної конституційної відповідальності можна навести:

- 1) відправлення у відставку президента в порядку імпічменту;
- 2) вираження парламентом недовіри уряду в формі резолюції, наслідок уряд йде у відставку;
- 3) визнання неконституційними нормативно-правових актів з боку Конституційного Суду України;

4) дострокове припинення повноважень державних органів (наприклад, парламенту), посадових осіб, суддів (наприклад, за порушення присяги).

Кримінальна відповідальність має місце в таких сферах суспільних відносин: національна безпека; права та свободи людини і громадянина; економіка, власність, господарська діяльність; громадський порядок; довкілля; моральність; безпека людства і міжнародний правопорядок та ін.

Регулятивна функція кримінальної відповідальності впливає як на поведінку суб'єктів кримінальної відповідальності, так й на дії суб'єкта правозастосування. Вона закріплює обов'язок громадян щодо дотримання кримінально-правових норм, право та обов'язок держави забезпечувати дотримання кримінально-правомірної поведінки, з іншого боку – у разі, якщо суб'єкт вчиняє злочин, держава зобов'язана застосувати до нього заходи кримінально-правового примусу.

Особливості державно-примусової форми реалізації кримінальної відповідальності:

1) настає за вчинення злочинів, вичерпний перелік яких міститься в КК України, тобто встановлюється лише законом;

2) настає з моменту вступу вироку суду в законну силу;

3) реалізується в судовому порядку;

4) її підставою є виключно вчинені злочини;

5) тягне за собою застосування до винуватої особи санкцій, перелік яких обмежено законом (від основних до додаткових покарань).

Адміністративна відповідальність існує в таких сферах суспільного життя як права та свободи людини і громадянина; охорона праці та здоров'я населення; власність; сільське господарство; транспорт; громадський порядок і громадська безпека; порядок управління тощо [2].

Поняття адміністративної відповідальності, її зміст та обсяг до сьогодні залишається одним з найбільш суперечливих питань вітчизняної адміністративно-правової науки. Навіть у чинному КУпАП, що містить розділ 2 під назвою «Адміністративне правопорушення і адміністративна

відповідальність», у ст. 9 визначається адміністративного правопорушення сформовано, а відносно адміністративної відповідальності законодавець обмежується вказівкою, що її мірою є адміністративне стягнення (ст. 23 «Мета адміністративного стягнення») [3]. У джерелах під адміністративною відповідальністю в негативному аспекті розуміється примусове, з додержанням встановленої процедури застосування суб'єктом права передбачених законодавством за вчинення адміністративного порушення, заходів впливу.

Цивільна відповідальність впливає на визначення цивільно-правового статусу юридичних осіб та фізичних, закріплення та оформлення майнових та особистих немайнових відносин, договірних та позадоговірних обов'язків. Цивільна відповідальність в основному застосовується, для узгодження різноманітних майнових інтересів в суспільстві та забезпечує виконання бажаних дій та обмежує вчинення небажаних.

Особливості негативної цивільної відповідальності:

1) настає за спричинення шкоди будь-якій особі (фізичній, юридичній або державі) та будь-якою особою, визнаною цивільним законодавством суб'єктом цивільних правовідносин;

2) питання притягнення до цивільної відповідальності та рішення за ними покладені на суди (загальні, господарські, третейські) або адміністративні державні органи;

3) обов'язок доводити відсутність вини, тобто самої підстави відповідальності, покладено законом на правопорушника;

4) на відміну від інших видів відповідальності цивільна відповідальність іноді можлива і за відсутності вини, наприклад, за спричинення незалежно від вини збитків та моральної шкоди джерелом підвищеної небезпеки, що передбачено ст. 1167 ЦК України [4].

Щодо, трудової відповідальності вона існує в таких сферах суспільних відносин: дисципліна праці, охорона та добросовісне поводження з майном.

Відповідальність у трудовому праві поділяється на дисциплінарну та матеріальну [2].

Також до цього переліку слід віднести господарську та фінансову відповідальність, згідно з Господарським кодексом України та Бюджетним кодексом України.

1.2 Підстави розмежування господарської, адміністративної та фінансової відповідальності як видів юридичної відповідальності за законодавством України та зарубіжних країн

Адміністративна відповідальність є одним із основних понять в адміністративному законодавстві. Однак щодо класифікації серед вчених немає єдиної думки про юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності. Отже, С. І. Саєнко стверджує, що юридична особа як суб'єкт адміністративних правовідносин є колективний суб'єкт права, який на основі своєї правосуб'єктності, здійснює свої суб'єктивні юридичні права та виконує обов'язки, а також несе відповідальність за вчинені адміністративні правопорушення [5, с.13]. П.Лютіков вважає, що всі юридичні особи, засновані державою, мають ознака громадських організацій та організаційно-правова форма (акціонерні товариства, тощо) не може служити підставою для визнання таких осіб приватними [6, с.19–25]. На думку І. Гаврилової, публічно-правові особи, наділені владними повноваженнями, можуть не підлягати адміністративній відповідальності, оскільки органи державної влади, місцевої влади нестиме адміністративну відповідальність за відповідальну посадову особу лише суб'єктивно [7, с.71]. А. Зима мотивує необхідність існування адмін відповідальності юридичних осіб тим, що останні є не тільки учасниками публічно-правових відносин. Вони також виступають одним із об'єктів уряду. Таким чином, органи державної виконавчої влади, що здійснюють публічну адміністрацію, повинні справляти на них певний вплив, застосовувати відповідні управлінські (регулюючі)

методи. За однією з поширених класифікації ці методи поділяють на переконанням і примус, один з них адміністративна відповідальність [8, с.10-12]. А. Зима визначає систему ознак, що відрізняють адміністративну відповідальність юридичної особи від адміністративної відповідальності фізичної особи. Зокрема, він виділяє: конкретний (не спеціальний) суб'єкт відповідальності; правова поведінка предмета, який реалізується в діяльності індивідів складаючи соціальний шар юридичної особи, внаслідок чого вина юридичної особи істотно відрізняється від вини фізичної особи; стягнення, застосоване до порушника, яке тягне за собою негативні наслідки, не тільки по відношенню до правопорушника (юридичної особи), а й до пов'язаних з ним фізичних осіб [8, с.10-12]. Л. Кравченко та А. Плетньова стверджують, що в умовах розвитку ринкових відносин і виникнення великої кількості суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм, застосовуються норми чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення не лише фізичним, а й юридичним особам [9, с.69]. Проте, на думку М.В. Удод, А.Г. Літус, в сучасних умовах достатньо нормативних актів вже прийняті, які дозволяють застосовувати адміністративні заходи юридичним особам [10, с.90-91].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що юридичні особи є домінуючими учасниками адміністративного права, як вони проявляються в державних органах, органах місцевого самоврядування, публічно-правових спілках, які можуть мати статус юридичних осіб, а також у різних господарських товариствах, спілках, установах або корпораціях, добровільно створених приватними особами, та інших, та наголошують на необхідності визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності.

Також, слід звернути увагу на законодавство зарубіжних країн відносно адміністративної відповідальності юридичних осіб. Таким чином, у законодавстві про правопорушення Португальської Республіки, а саме в статті 7 Закону № 433/82 від 27.10.1982, «колективні або подібні особи несуть

відповідальність за неправомірну поведінку» [11]. Законом Республіки Словенія «Про неправомірну поведінку» № 163 від 12 грудня 2002 р. передбачено відповідальність юридичної особи, її відповідальна особа та незалежний приватний підприємець та підприємець, яка самостійно здійснює діяльність. Цим нормативним актом передбачено що Республіка Словенія та місцеві органи влади не несуть відповідальності за неправомірну поведінку. Закон визначає, що правопорушення є відповідальністю відповідальної особи державного органу або органу місцевого самоврядування [12]. Закон Республіки Сербія «Про неправомірну поведінку» передбачає, що чітко визначено склад осіб, відповідальних за порушення у статті 17 «Суб'єкти та умови відповідальності за неправомірні дії», який передбачає конкретизацію умов відповідальності [13]. Таким чином, адміністративна відповідальність юридичних осіб розглядається як самостійний вид адміністративної відповідальності. Здійснюється на загальному принципі адміністративної відповідальності, має ознаки, притаманні адміністративній відповідальності фізичних осіб, тобто встановлено законами та іншими нормативними актами, норми яких утворюють самостійний інститут адміністративного права [14].

Останнім часом гостро постало питання про розширення відповідальності учасників юридичних суб'єктів господарювання (особливо комерційних компаній), активно обговорювалися шляхом покладання на них додаткової (субсидіарної) відповідальності й, як наслідок, заподіяння збитків самій юридичній особі та її кредиторам через прийняття заздалегідь помилкових рішень (або більшістю голосів учасника на загальному зборах, або посадовими особами виконавчого органу). Орган або наглядова рада, які в основному призначаються більшістю голосів) [15, с.126]. Прикладами вищевказаних обставин є закріплення в ч. 6 ст. 126 Господарського кодексу України (субсидіарна відповідальність холдингової компанії за зобов'язаннями корпоративного підприємства) [16] і ст. 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (Пов'язана з банком особа за порушення вимог законодавства, у тому числі нормативно-правових актів Національного

банку України, здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, або доведення банку до неплатоспроможності несе цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність.) [17].

Фінансова сфера має велике значення для України, оскільки це пов'язано з роллю фінансів у житті держави. Тому органи державної влади видають нормативно-правові акти, що регулюють фінансові правовідносини. Дотримання норм фінансового законодавства включає повне та своєчасне виконання таких зобов'язань, підкріплене заходами державного примусу. Державний примус у цій сфері полягає в тому, що Україна передбачає низку заходів для того щоб мати вплив на осіб, які не дотримуються норм фінансового законодавства. Таким чином, залежно від характеру фінансового правопорушення Україні виділяють такі види юридичної відповідальності: кримінальну, адміністративну та фінансову [18].

РОЗДІЛ II. ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІНАНСОВОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

2.1. Підстави застосування фінансової відповідальності до юридичних осіб та їх види

Як зазначалося раніше, залежно від характеру фінансового правопорушення в Україні розрізняють такі види юридичної відповідальності: кримінальну, адміністративну та фінансову. Юридична відповідальність особи, яка вчинила фінансові злочини, встановлюється як в судовому, так і у позасудовому порядку у формі одностороннього акта компетентного державного фінансового органу. Залежно від характеру злочину, вчиненого у фінансовій сфері українського законодавства виділяються різні види правопорушень, у тому числі: кримінальні правопорушення, адміністративні правопорушення, фінансові правопорушення [19, с.240]. Можна зробити висновок, що фінансове правопорушення - це злочинне діяння, яке порушує фінансові та правові норми і тягне за собою фінансову та юридичну відповідальність. Фінансові правопорушення мають наступні характеристики: незаконність фінансового правопорушення, тобто порушення фінансового та правового становища; почуття провини, що відображає психічне ставлення злочинця до скоєного діяння, яке може бути допущено навмисне або з необережності; негативні наслідки у зв'язку з вчиненням протиправного діяння в області фінансового кола; наявність причинно-наслідкового зв'язку між протиправним діянням та протиправними діями, викликаними ними шкідливих наслідків; караність протиправного діяння, що становить склад правопорушення. Склад фінансового правопорушення - це елементи, встановлені фінансовим законодавством, які дозволяють розглядати протиправне діяння як фінансове правопорушення. Обома суб'єктами фінансового правопорушення можуть бути фізичні та юридичні особи.

Об'єктом фінансового правопорушення є охоронювані законом суспільні відносини, які складаються в ході фінансової діяльності держави та місцевого самоврядування [20, с.215]. Цей вид відповідальності є особливим видом юридичної відповідальності, відмінним від інших видів, таких як кримінальне та адміністративне право. Фінансова відповідальність в Україні-це міра державного примусу, виражена в грошовій формі та застосовується уповноваженими державними органами та їх посадовими особами до фізичних та юридичних осіб за вчинення правопорушень у сфері фінансових відносин [21, с.488]. Цей вид відповідальності є галузевим, оскільки регулює не тільки податкові, а й бюджетні відносини. Можна виділити основні ознаки фінансової відповідальності в Україні, які підтверджують її статус як самостійного виду юридичної відповідальності: спосіб захисту фінансових відносин, встановлений нормами фінансового права, яке є самостійною галуззю права; основною підставою для залучення до фінансової та юридичної відповідальності є протиправне, винне діяння у формі дії або бездіяльності; фінансова та юридична відповідальність означає застосування до порушника спеціальних фінансових та юридичних санкцій; фінансова відповідальність носить майновий характер; заходи фінансової відповідальності застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб, які неналежним чином виконали або не змогли виконати свої зобов'язання; заходи фінансової та юридичної відповідальності застосовуються широким колом уповноважених державних органів та їх посадовими особами; порядок застосування фінансових та юридичних санкцій до осіб, які вчинили фінансове правопорушення, регулюється нормами фінансового права. Вчинення фінансового правопорушення тягне за собою застосування заходів державного примусу, передбачених санкціями фінансового законодавства [20, с.215]. Крім того, вважається, що «податкова», «бюджетна» і «валютна» відповідальність є не самостійними видами юридичної відповідальності, а скоріше видами фінансової відповідальності [22, с.150-154]. Як загальна теорія юридичної відповідальності, так і теорія адміністративної відповідальності мала великий

вплив на формування поняття «фінансова відповідальність» в Україні. Фінансовий відповідальність - це форма юридичної відповідальності. Таким чином, зміст фінансової відповідальності включає в себе позитивний аспект її реалізації. Позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності є практично невивченим явищем. Таке ставлення до позитивної фінансової відповідальності не можна визнати прогресивною тенденцією у світовій практиці [23, с.692]. Позитивний аспект впровадження фінансової відповідальності безпосередньо закріплений у фінансовому законодавстві України. З самого початку формування податкового законодавства законодавець використовував термін «відповідальність» не тільки у негативному сенсі, але і в позитивному – як відповідальність за майбутні та теперішні дії. Як приклад можна привести ряд нормативно-правових актів, які втратили чинність у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, але в яких проглядається уявлення законодавця про існування позитивного аспекту впровадження фінансової відповідальності. Наприклад, закон «Про податок на додану вартість» від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР: «платники податків та їх посадові особи несуть відповідальність за правильність і своєчасність сплати податків» [24]. Це означає, що законодавець має на увазі не тільки негативний, а й позитивний аспект фінансової відповідальності. Ця ідея простежується в діючих правових актах. Позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності платників податків закріплено в Стаття 67 Конституції України говорить: «Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і в розмірах, встановлених законом» [25]. Стаття 16 Податкового кодексу України безпосередньо встановлює обов'язки платників податків по сплаті встановлених законом податків, взяття на облік в податкових органах, ведення обліку своїх доходів (витрат) у встановленому порядку і так далі [26].

Р. Усенко визначає позитивний аспект податкової відповідальності як «Юридичний обов'язок юридичної особи діяти в суворій і точній відповідності з вимогами податкового законодавства України» [27, с.41]. Слід зазначити, що ця позиція відображає загальнотеоретичну концепцію позитивної юридичної

відповідальності як різновиди юридичного зобов'язання, але з урахуванням специфіки податкового законодавства. Податковий кодекс України розглядає податкову відповідальність як зразок, модель правомірної поведінки осіб, зобов'язаних платити податки і збори, яка забезпечує «прозорість» оподаткування і дозволяє зобов'язаним особам чітко бачити межі свого правового статусу [26]. Фінансова відповідальність є елементом фінансового та правового статусу фізичних та юридичних осіб, які відповідають згідно фінансового законодавства. Податкове зобов'язання є частиною податкових зобов'язань платника податків і являє собою реалізацію конституційно встановлених заходів належної поведінки по сплаті встановлених законом податків і зборів. Податкове зобов'язання-це міра належної поведінки у фінансових правовідносинах, сформульована в нормі права. На думку А. Нечая, закон-це не тільки міра свободи, але і міра особистої відповідальності [28, с.344]. Податкова відповідальність - поняття вузьке і відображає тільки особливості фінансової відповідальності платників податків. Для сфери фінансової відповідальності необхідно сформулювати поняття фінансово-правових зобов'язань, яке включало б в себе зобов'язання суб'єктів бюджетних, грошових, податкових і банківських правовідносини. Наприклад, суб'єкти бюджетних правовідносин несуть відповідальність за цільове використання бюджетних коштів, своєчасне перерахування бюджетних коштів і т. д. Зобов'язання, що накладаються на кредитні установи Законом України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. № 679-XIV, Закон України «Про банки і банківської діяльності» від 7 грудня 2000 року № 2121-III, та інші нормативні акти мають свої особливості. Згідно з цими нормативно-правовим актам, кредитні установи зобов'язані забезпечувати власну стабільність, здійснювати заходи з фінансового оздоровлення та дотримуватися обов'язкових стандартів, встановлені Національним банком України. Таким чином, поняття фінансової відповідальності є збірним. один, який включає різні обов'язки, встановлені нормативно-правовими актами, складовими фінансове законодавство. Об'єднання всіх цих обов'язків в одну

групу (групу фінансових обов'язків) дозволяє реалізувати їх в рамках фінансових правовідносин. Податкові, бюджетні, державні банківські та грошові правовідносини є різновидами фінансових правовідносин. Норма, що передбачає фінансову відповідальність, формулює зобов'язання суб'єктів фінансових правовідносин, визначає модель майбутньої відповідальної чи протиправної поведінки та юридично значущі наслідки як відповідальної, так і безвідповідальної поведінки. Фінансова - правова норма служить формальною основою фінансової відповідальності. Нормативність і юридична природа позитивної фінансової відповідальності впливають безпосередньо з її закріплення у фінансовій нормі у вигляді певної моделі поведінки і діяльності організацій, яка реалізується у фінансово-легітимній та відповідальній поведінці суб'єктів. Фінансова відповідальність формалізована фінансовими нормативними актами, її встановлення відбувається до настання юридичного факту або протиправної поведінки. Фінансова відповідальність «повинна закріпити в своїх нормах найбільш прогресивні моделі поведінки і забороняти (запобігати) соціально шкідливі і небезпечні правопорушення» [27, с.41]. Таким чином, оподаткування в Україні засноване на розумності та сумлінності платників податків, без чого неможливий позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності.

Вищевикладене дозволяє сформулювати наступні ознаки позитивного аспекту впровадження фінансової відповідальності: нормативність; формальна визначеність, ясність і деталізація; наявність фінансового зобов'язання дотримуватися вимог фінансового законодавства; фінансово-законна поведінка; державна гарантія; надання за допомогою державного переконання, примусу. Таким чином, позитивним аспектом реалізації фінансової відповідальності є нормативне, формально певне, гарантоване і забезпечуване державою фінансово-правове зобов'язання суб'єктів дотримуватися вимог фінансового законодавства, яке реалізується у фінансово-правовій сфері. Правомірна поведінка, що вимагає схвалення або заохочення. Розглянемо негативний аспект застосування фінансової

відповідальності. Якщо суб'єкт не дотримується вимог фінансових нормативних актів, порушує їх, то виникає негативна відповідальність. З моменту вчинення фінансового правопорушення виникає фінансова відповідальність у вигляді зобов'язання правопорушника понести наслідки нематеріального характеру, передбачені санкцією фінансової норми.

Ю. Романюк визначає негативний аспект оподаткування, матеріальна відповідальність як зобов'язання отримати позбавлення майна, включене в санкції податкових норм. Однак саме по собі зобов'язання не може характеризувати фінансову відповідальність в цілому. Зобов'язання виступає як частина правовідносини. Визначення фінансової відповідальності повинно включати як зобов'язання фінансового правопорушника піддаватися несприятливим правовим обмеженням, передбаченим санкцією норм фінансової відповідальності, так і застосування фінансових санкцій, тобто безпосереднє заподіяння несприятливих наслідків. При такому підході застосування санкції, що передбачає міру фінансової відповідальності, є частиною правових відносин, що встановлюються між порушником і компетентними органом. Застосування санкцій означає реалізацію негативного аспекту фінансової відповідальності, який виражається в негативних правових обмеження майнового або організаційного характеру. Негативний аспект застосування фінансової відповідальності спрямований на майбутнє з метою запобігання повторення фінансових правопорушень. Санкція, що передбачає певний ступінь фінансової відповідальності, служить засобом забезпечення як позитивних, так і негативних аспектів реалізації фінансової відповідальності [29, с.231-235]. О. Селіванов вважає, що «податкова відповідальність-це примус платників податків, платників зборів, податкових агентів та інших осіб на підставі податкового правопорушення до виконання своїх обов'язків шляхом здійснення податкових процедур уповноваженими органами та застосування податкових санкцій» [30, с.312]. Всі ці визначення засновані на загальній теоретичній концепції: юридична відповідальність-це державний примус. Примус у фінансовому законодавстві-

це система превентивних, каральних та відновлювальних заходів, встановлених законодавством України. Міри державного примусу у фінансовому законодавстві включають арешт, конфіскацію документів, виклик до суду в якості свідка і т. д., однак не всі заходи фінансового примусу можуть бути класифіковані як заходи фінансової відповідальності. Визначення фінансової відповідальності через концепцію «заходів державного примусу» робить це поняття розпливчастим і широким, яке зливається з всією категорією фінансового та правового примусу [21, с.488]. Фінансова відповідальність не тотожна поняттям «фінансовий примус» і «фінансова примусова сила». У той же час, вона уявляється без державного примусу, який є однією з її ознак. Державний примус закріплено в санкції фінансової норми, а в разі її застосування воно об'єктивується в наслідках майнового, організаційного і немайнового характеру. О. Василик розуміє під податковим зобов'язанням застосування каральних і відновлювальних санкцій [31, с.416]. О. Романенко вважає, що «податкова відповідальність-це застосування уповноваженими органами податкових санкцій за вчинення податкових правопорушень до правопорушників (платників податків та іншим особам)» [32, с.312]. Прихильники твердження «фінансова відповідальність - застосування санкцій» залишають поза увагою ще один важливий момент. Істотною рисою будь-якого виду юридичної відповідальності є засудження державою правопорушника. Засудження характеризує фінансову відповідальність. Рішення компетентного органу про притягнення до фінансової відповідальності є негативною оцінкою особистості фінансового правопорушника та вчиненого ним діяння. Тільки на основі оцінки дій правопорушника можливе здійснення міри фінансової відповідальності, передбачена санкцією фінансової норми. Рішення компетентного органу повинно містити засудження дій фінансового правопорушника. Отже, оцінка, виражена в рішенні органу, уповноваженого застосовувати заходи фінансової відповідальності, є обов'язковою ознакою фінансової відповідальності [33, с.240].

Отже, негативним аспектом реалізації фінансової відповідальності є додаткове фінансове та юридичне зобов'язання, передбачене державним примусом до засудження і обмеженням майнового або немайнового характеру, реалізованим в захисній правовій формі, відносини фінансової відповідальності. Резюмуючи вищевикладене, фінансову відповідальність в Україні можна визначити як юридичний обов'язок суб'єктів фінансових правовідносин дотримуватися вимоги фінансового законодавства, що реалізується у правомірній поведінці, а в разі фінансового правопорушення-обов'язок правопорушника піддатися покаранню у вигляді обмеження майнового або немайнового характеру.

2.2. Особливості застосування господарсько-правових санкцій до юридичних осіб

У сучасному середовищі застосування господарсько-правових санкцій до юридичних осіб є невід'ємною складовою ефективною системою правового регулювання. Господарські санкції є інструментом, який застосовується державою для забезпечення виконання господарського законодавства та захисту інтересів суспільства. Вони можуть бути застосовані у разі порушення юридичними особами законодавства у сфері господарювання. Перш за все, слід визначити основні види господарсько-правових санкцій. Серед них можна виділити штрафні санкції, конфіскацію майна, припинення діяльності юридичної особи, адміністративні санкції (такі як позбавлення права на ведення певного виду діяльності), а також кримінальні санкції у випадках важких порушень. Штрафні санкції - це найбільш поширений вид господарських санкцій. Вони можуть бути застосовані у вигляді грошових покарань, які обчислюються на підставі величини шкоди, завданої внаслідок порушення законодавства. Конфіскація майна відбувається у випадках, коли майно юридичної особи було отримане шляхом незаконного збагачення, порушення законодавства або використовувалося для вчинення злочину.

Припинення діяльності юридичної особи - нетиповий захід, який застосовується у випадках серйозних та системних порушень законодавства. Він полягає у припиненні права на здійснення господарської діяльності та може супроводжуватися ліквідацією юридичної особи. Адміністративні санкції накладаються державними органами у вигляді певних обмежень або позбавлення певних прав. Наприклад, це може бути тимчасове позбавлення ліцензії на той чи інший вид діяльності. Кримінальні санкції застосовуються у випадках найтяжчих порушень, які спричиняють серйозні шкоди суспільству або державі. Вони можуть включати у себе позбавлення волі, а також конфіскацію майна [16].

Як зазначається в ч. 1 ст. 216 ГК учасники господарських відносин несуть господарську відповідальність за правопорушення у сфері господарювання через застосування до правопорушника господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених законами [16]. Господарська відповідальність - це настання несприятливих майнових наслідків (стягнення збитків, штрафу тощо) в разі порушення правил функціонування господарського механізму, які встановлюються державними органами в інтересах держави або сторонами в договорі [38, с.812].

Господарське правопорушення - це протиправна дія або бездіяльність суб'єкта господарських відносин, яка не відповідає нормам законодавства та юридичними зобов'язанням цього суб'єкта, порушує суб'єктивні права іншого учасника відносин або третіх осіб. Так, згідно з ч. 2 ст. 193 ГК порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій.

Отже, правопорушення залежно від юридичної підстави можуть бути договірні (неналежне виконання господарського зобов'язання) та позадоговірні (порушення правил виконання господарської діяльності, встановлених відповідним державним органом). Договірні, в свою чергу мають класифікацію за порушеннями[39, с.264]: -на стадії виникнення договорів; -пов'язані з порушенням строків виконання; -пов'язані із порушенням зобов'язань щодо якості; -пов'язані з порушенням державної

дисципліни; -пов'язані з порушеннями стосовно фінансів, тобто розрахунків та кредитів; -пов'язані з порушенням зобов'язань щодо перевезення вантажів.

Учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що не вжито всіх заходів залежних від нього для недопущення правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт щодо якого виникли зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо у іншому випадку не зможе довести, що належне виконання зобов'язання було неможливе внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних та невідворотних обставин за таких умов здійснення господарської діяльності. Господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні або правові наслідки.

Пропонуємо повернутися до видів санкцій у господарській сфері та детальніше розібрати їх. У сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій [40, с.19-21]: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції. Крім перерахованих до суб'єктів господарювання за порушення ними законодавства можуть бути застосовані адміністративно-господарські санкції. Господарські санкції застосовуються в порядку, визначеному законом, безпосередньо учасниками господарських відносин або через звернення до суду або спеціально уповноваженого державного органу або уповноваженого органами місцевого самоврядування. За невиконання або неналежне, несвоєчасне, недобросовісне виконання зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності, тощо якщо інше не передбачено Господарським кодексом України та іншими законами та актами. Засновники суб'єкта господарювання не відповідають за зобов'язаннями цього суб'єкта, крім випадків, передбачених законом або установчими документами про створення даного суб'єкта. Проте ці системи

можуть відрізнятися в залежності від культурних, історичних та політичних особливостей кожної країни. Звичайно сторони зобов'язання можуть передбачити певні обставини, які мають надзвичайний характер (форс-мажор) це є підставою для звільнення від господарської відповідальності в разі порушення зобов'язань, і передбачити порядок засвідчення факту виникнення таких обставин. Учасник господарських відносин, який порушив господарські зобов'язання або їх здійснення, встановлені вимоги щодо здійснення, повинен відшкодувати завдані ним збитки іншому суб'єкту або законні інтереси якого порушено. Під збитками розуміються витрати, зроблені стороною, яка надає свої послуги втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила правопорушення відносно господарського права, включає: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість інших робіт, витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків унаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неотриманих прибутков, на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання робіт іншою стороною; компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

У визначенні розміру збитків, якщо інше не передбачене законом або договором, враховуються ціни, що існували за місцем виконання зобов'язання на день задоволення боржником у добровільному порядку вимоги сторони, яка зазнала збитків, а в разі якщо вимогу не задоволено в добровільному порядку, — на день подання до суду відповідного позову про стягнення збитків. Сторона з вини якої було допущено господарське правопорушення, зобов'язаний вжити необхідні заходи для запобігання збиткам інших учасників господарських відносин або зменшення їх розміру, а в разі якщо збитки завдано вже, зобов'язаний відшкодувати збитки на вимогу цих суб'єктів у

добровільному порядку в повному обсязі, якщо законом або договором сторін не передбачене відшкодування збитків у іншому обсязі. Штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити в разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. Штрафні санкції стягуються понад завдані збитки [41].

Ефективне застосування господарсько-правових санкцій вимагає чіткості і прозорості законодавства, а також компетентності та об'єктивності державних органів, які їх застосовують. Важливо враховувати, що справедливість і пропорційність санкцій грають важливу роль у підтриманні довіри до правової системи та забезпеченні законності. Недопустимо застосовувати санкції занадто суворо або, навпаки, занадто м'яко у випадках серйозних порушень. Для успішного застосування господарсько-правових санкцій необхідна також ефективна система контролю за їх застосуванням, яка б могла запобігати будь-якій формі корупції чи зловживання владою. У сучасному світі більшість країн мають розвинену систему господарського права, в якій чітко визначені правила і процедури застосування господарських санкцій. Отже, господарсько-правові санкції є важливим інструментом в руках держави для забезпечення дотримання господарського законодавства та виконання певних правил у сфері бізнесу. Вони мають за мету відшкодування завданої шкоди, запобігання подібним порушенням в майбутньому та забезпечення правопорядку у господарській діяльності.

2.3. Характеристика притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Питання вини юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності серед вчених залишається в процесі вивчення. Проблема притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності полягає, зокрема, у доведенні провини. Юридичні особи, як і фізичні особи, є повноцінними суб'єктами багатьох видів правовідносин, а тому можуть здійснювати різні протиправні діяння. Вина юридичних осіб, безумовно, має свою особливу природу і виступає як складне соціально-психологічне явище, як вина всього колективу, а не тільки його окремого співробітника. Встановлення вини як елемента адміністративного правопорушення дозволяє нам розрізняти випадки, в яких невиконання юридичною особою своїх зобов'язань стало наслідком обставин, які від нього не залежать, і воно не підлягає кримінальному переслідуванню, а також випадки, в яких особа, винна у правопорушенні, має бути притягнута до відповідальності. Сьогодні серед науковців по адміністративному праву, немає єдиної думки про винуватість як ознаку суб'єктивної сторони, оскільки значна кількість вчених-юристів в цілому заперечують проти обов'язкової наявності суб'єктивної сторони в складі про адміністративне правопорушення, вчинене юридичною особою. Основною причиною цього вони бачать відсутність розуму і психологічного ставлення до скоєних ними діянням, що, в свою чергу, унеможливило застосування до юридичної особи класичного підходу до розуміння поняття «вина». Юридична особа володіє власним суб'єктивним інтересом та волею. Варто відзначити, що існують різні концепції визначення вини юридичної особи. Вина юридичної особи не може бути ототожнена з виною конкретної особи, працівником, а також з виною органів юридичної особи, більш того, вина працівника є необхідною умовою вини юридичної особи, вина юридичної особи може бути наслідком вини працівника [34, с.422]. У сучасних умовах розвитку інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб

використовуються два наукових підходи до розуміння провини юридичної особи. Перший (психологічний) – це погляди вчених, які розуміють провину як «психологічне ставлення людини до протиправної поведінки». Таке розуміння провини може бути застосовано як до фізичних, так і до юридичних осіб. Наведений вище підхід викликав ряд критичних зауважень, оскільки говорити про «ментальний настрій» юридичної особи, щонайменше, некоректно. Однак, на думку прихильників психологічного підходу, діяльність юридичної особи так чи інакше виражається через дії людей (рішення органів, угоди представників, дії учасників і співробітників), ставлення до вчинення (недосконалої) юридично значущих дій слід визнати як зміст вини юридичної особи [35, с.161-162]. Другим підходом до розуміння провини юридичної особи є «поведінкова теорія», згідно з якою для визначення провини використовується абстрактна модель очікуваної поведінки в конкретній ситуації розумного характеру. Таке розуміння провини засноване на формулюванні того факту, що особа визнається невинною, якщо вона проявила ту ступінь обережності й обачності, яка була потрібна й можлива за характером зобов'язання, вона вжила всіх заходів для належного його виконання. Такий підхід дає підстави говорити про те, що за категоріями, що визначають провину і її форми, є розумність та обачність. Більш того, враховується певна їх частина, яка повинна відповідати характеру конкретного зобов'язання, а також беруться до уваги заходи, які були прийняті для належного виконання такого зобов'язання. З огляду на вищесказане, можна зробити висновок: поняття «вина» характеризує свідоме, ставлення людини до вчиненого ним протиправного діяння і його наслідків. У науковій літературі по цим питанням зазначалося, що вина юридичної особи не може бути довільно встановлена тільки в тому випадку, якщо виявлена вина конкретної посадової особи. Доказ провини всіх співробітників, що діють від імені організації в цілому. Однак в науці адміністративного права існує й інший підхід до поняття провини юридичної особи, коли вина юридичної особи визначається як сукупність негативних елементів, що характеризуються

дезорганізацією діяльності юридичної особи, невжиттям необхідних заходів для належного виконання ним своїх обов'язків, відсутністю необхідних зусиль щодо запобігання правопорушень та усунення їх причин.

Доцільно звернутися до визначення провини юридичної особи, запропонованим А.Т. Зими. За його словами, вина юридичної особи — це суб'єктивне ставлення до неправомірних дій фізичних осіб, які входять до складу юридичної особи або перебувають з ним ти чи інших відносинах (членство, власність), й чий трудові або управлінські повноваження пов'язані з вчиненням протиправного діяння. Вина повинна визначатися переважаючою волею, яка повинна розумітися як воля адміністрації, інших осіб, які є наділений правом давати вказівки всередині юридичної особи та її підрозділів. Юридична особа вважається винною, якщо вона вчинила протиправне діяння, яке є результатом дій або бездіяльності фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, наслідки цих дій були усвідомлені або повинні були бути усвідомлені цими фізичними особами [8, с.10-12]. Певна група науковців вважає, що встановлення вини юридичної особи може прямо залежати від провини посадової особи або може бути викликано виною посадової особи, дії якої призвели до вчинення протиправного діяння за які юридична особа несе відповідальність. А. Т. Зима виділяє загальні та спеціальні ознаки неправомірної поведінки. Загальним суб'єктом правопорушення є юридична особа, тобто така, яка пройшла процедуру державної реєстрації у порядку, встановленому для даного виду юридичних осіб, її внесено в Єдиний державний реєстр. Існує також спеціальний суб'єкт-юридична особа, яка, крім загальних, володіє особливими, додатковими ознаками. Такі ознаки, необхідні для отримання статусу спеціального суб'єкта, можуть бути набуті двома способами: (1) нормативні (отримання державного дозволу, ліцензії, делегування повноважень, наявність яких уможливорює вчинення правопорушення); (2) фактичні (придбання певних реальних ознак (монопольного становища на ринку), які не пов'язані з державним дозволом, але за відсутності яких можливе вчинення правопорушення). конкретне

правопорушення не може бути вчинено [8, с.10-12]. Отже, більшість вчених вважають, що вина юридичної особи-це завжди вина людей і не може бути нічим іншим, і вони намагаються розкрити поняття вини юридичної особи з точки зору встановлення її «людської» сутності. Будь то керівник, адміністрація, окремі посадові особи або рядові співробітники, трудовий колектив в цілому. Перетворення юридичної особи в одного з основних учасників майнового обороту також сприяло знеціненню критерію провини як необхідної умови для настання цивільної відповідальності. Відзначимо, що вина юридичної особи як суб'єкта цивільно-правової відповідальності може проявлятися у вигляді: 1) провини його органів (частина 1 статті 92 Цивільного кодексу України); 2) вини його учасників (частина 2 статті 92 Цивільного кодексу України України); 3) з вини своїх працівників або посадових осіб, які не є органами юридичної особи і не виконують свої трудові функції (стаття 1172 Цивільного кодексу України) [35, 161-162].

По рівню оцінки вини юридичних осіб та характеристикам об'єктивної сторони можна виділити кілька видів адміністративних правопорушень юридичних осіб: об'єктивно винне діяння, складне правопорушення, правопорушення з окремим суб'єктом. У першому випадку: у ст. 22-26 Закону України «Про виключну (морській) економічній зоні України» встановлено відповідальність юридичних осіб за: 1) незаконна розвідка або розробка природних ресурсів винятковою (морської) економічної зони України, а також створення штучних островів, будівництво установок і споруд, встановлення зон безпеки навколо них без дозволу спеціально уповноваженого органу України; 2) ненадання установкам або іншим спорудам, розташованим в виключній (морській) економічній зоні України, постійних коштів оповіщення про їх доступність, порушення правил підтримки цих коштів у належному стані або порушення правил ліквідації тих споруд, експлуатація яких була остаточно припинена; 3) незаконний видобуток природних ресурсів в межах виключної (морської) економічної зони України; 4) незаконне проведення морських наукових досліджень у виключній (морській) економічній зоні

України. економічна зона України [36]. Тобто ці порушення можуть бути виключно результатом активних свідомих дій фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи. Об'єктивно винне діяння як підстава адміністративної відповідальності юридичних осіб має місце, якщо протиправне діяння полягає в активних діях, порушують встановлені законом заборони. Багато законів України передбачають адміністративну відповідальність юридичних осіб за діяння, які не можуть не бути результатом дій або бездіяльності фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи. У другому випадку: об'єктивна сторона правопорушень, збігається з об'єктивною стороною правопорушення, передбаченого ст.42 Кодексу України Про адміністративні правопорушення[3]. Таким чином, визначення протиправності дій юридичної особи в повному обсязі відбувається в тих випадках, коли учасниками відносин адміністративної відповідальності є як юридичні, так і фізичні особи, що входять до його складу. Зокрема, це стосується випадків, коли за один адміністративний правопорушення, сама юридична особа та її посадова особа одночасно залучаються до адміністративної відповідальності. Суб'єктами таких правопорушень є, як правило, посадові особи підприємств, установ та організацій, а об'єктивна сторона цих протиправних дій для посадових осіб має дві складові: дії окремого посадової особи та дії самої юридичної особи. Більше того, дії юридичної особи є наслідком протиправних дій відповідних посадових осіб. Водночас об'єктивна сторона відповідних правопорушень юридичної юридичні особи, відповідальність за вчинення яких передбачена окремими законами, також здійснюють ті ж дії, але тільки з боку юридичної особи. У третьому випадку (стосовно до правопорушень з окремим суб'єктом) об'єктивна сторона правопорушення виражається в протиправних діях юридичної особи, а суб'єктом правопорушення є його посадова особа. Як приклад, Ст. 170 Кодексу України Про адміністративні правопорушення [3]. Задля визнання посадової особи суб'єктом такого правопорушення має бути зв'язок між діями цієї посадової особи та протиправними діями юридичної

особи. Єдиним варіантом такого зв'язку може бути тільки те, що протиправні дії юридичної особи є наслідком дій його посадової особи. В даному випадку йдеться про правопорушення з окремим суб'єктом. Воно виникає тоді, коли необхідною ознакою його об'єктивної сторони є протиправні дії юридичної особи. юридична особа, а суб'єктом є посадова особа, що діє від його імені, або особа, чії дії безпосередньо спричинили протиправні дії юридичної особи. Тому слід зазначити, що положення, викладені в багатьох законах , потребують подальшого законодавчого регулювання, а саме уточнення підстав для притягнення до адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення, визначення системи покарань, які можуть бути застосовані до юридичних осіб-порушників, регламентації порядку накладення адміністративних стягнень, оскаржити дії державних органів тощо. Водночас, у ряді законодавчих актів міститься докладний виклад питань, пов'язаних з адміністративною відповідальністю юридичних осіб [14].

РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Вивчення поняття «юридична відповідальність», а також покладених на неї завдань, цілей і процесу формування її функцій носить не тільки пізнавальний і прикладний характер, а й характер оцінки наслідків впровадження правової політики [20, с.215]. Це дозволяє краще зрозуміти цілі і завдання правової політики України щодо створення справжнього верховенства права, забезпечення безпрецедентно високого рівня правопорядку, а також організації гарантованого та бездоганного захисту прав людини, дозволяє правильно зрозуміти суть соціальної та правової справедливості, що забезпечується і реалізується держава. Аналіз змісту і характеристик юридичної відповідальності, а також проблем, пов'язаних із законністю правових підстав для її застосування, дозволяє уточнити функції, притаманні відповідальності, визначити її місце, роль і значення в житті суспільства і держави, а також механізм правового регулювання. Узагальнюючи позиції різних авторів, можна сказати, що юридична відповідальність-це відповідальність, яка здійснюється на основі закону держави. Що стосується правопорушення, то воно підпадає під юридичну відповідальність. Іншими словами, саме завдяки правопорушення можна виявити цілі, функції та принципи юридичної відповідальності [31, с.416]. Незважаючи на те, що фінансові та правові порушення зовні схожі з адміністративними і дисциплінарними правопорушеннями, вони являють собою окремий вид правопорушень, коли незаконна дія або бездіяльність в рамках правопорушення може спричинити за собою як фінансову, так і адміністративну відповідальність. Однак, на додаток до цієї загальної риси фінансові та юридичні правопорушення відрізняються від вищезазначених видів відповідальності, які передбачають кримінальні та адміністративні санкції, з точки зору складу правопорушення. Що стосується інших

характеристик фінансової та адміністративної відповідальності, то слід зазначити, що цей вид відрізняється від інших видів відповідальності предметом правопорушення. Суб'єкт фінансового правопорушення, як правило, є учасник фінансової діяльності (організація), який не виконує покладені на нього фінансові зобов'язання, в той час як суб'єктом адміністративного правопорушення є посадова особа організації, яка вчинила фінансове правопорушення [29, с.231-235]. У цьому документі передбачається, що консолідація в Україні двох відносно незалежних видів державного примусу різного характеру в рамках однієї правової норми в даний час обумовлено цілями покарання, тобто, на практиці при об'єднанні правових порушень однієї і тієї ж сфери діяльності необхідно встановлювати як каральні, так і відновлювальні заходи відповідальності, а в деяких випадках, якщо правопорушення становить велику суспільну небезпеку, тому також повинні бути застосовані штрафи. Юридична особа, яка порушила зобов'язання, не пов'язане з підприємницькою діяльністю, несе відповідальність за вчинення правопорушення, якщо воно винне. Більш того, боржник може бути залучений до відповідальності не тільки в тому випадку, якщо він винен у порушенні існуючого зобов'язання, але і в тому випадку, якщо він навмисно або через недбалість взяв на себе зобов'язання, яке не може виконати. Ситуація дещо інша у випадку порушення зобов'язання, пов'язаного з підприємницькою діяльністю. Суб'єкт таких правовідносин несе відповідальність за порушення зобов'язання навіть при відсутності його особистої провини в порушенні, а також у випадку, коли зобов'язання не було виконано належним чином з об'єктивних незалежних від нього обставин. Така відповідальність без вини базується на властивих ризиках підприємницької діяльності. Беручи на себе зобов'язання, підприємець свідомо приймає на себе ризик його виконання (суб'єктивний ризик підприємця) і не має права перекладати збитки від порушення на свого ділового партнера або споживача, посиляючись на свою невинність. Але навіть у комерційних зобов'язаннях підстави для відповідальності за порушення не є необмеженими, оскільки вони

не поширюються на випадки, викликані незалежними від порушень обставинами, які в законодавстві або на практиці зазвичай називаються форс-мажорними обставинами. Тут можна говорити про об'єктивний ризик. Невиконання підприємцем зобов'язання в силу форс-мажорних обставин звільняє його від відповідальності [20, с.215]. Але навіть в комерційних зобов'язаннях підстави для відповідальності за їх порушення не безмежні, як це зазвичай буває не поширюється на випадки, викликані незалежними від порушника обставинами, які у законодавстві або на практиці зазвичай називаються форс-мажорними обставинами або нездоланна сила. Тут можна говорити про об'єктивний ризик. Форма фінансової та юридичної відповідальності є зовнішнім вираженням наслідків санкції. Фінансова та юридична відповідальність може бути виражена: в якості компенсації, у вигляді штрафу, у вигляді заборони, у формі примусу. Дослідження показують, що на практиці об'єднання фінансової та цивільно-правової відповідальності виключено або їх спільне застосування неможливо. В результаті такого суперечливого правового регулювання держава або муніципалітет неправомірно збагачуються за рахунок громадян або організацій, які вчинили правопорушення, що безпосередньо кидає тінь на фінансову систему і формує в суспільстві думку про незаконну діяльність останньою, тим самим знижуючи її авторитет. З метою усунення таких фундаментальних прогалин у чинному законодавстві, які сприяють у зв'язку зі збільшенням кількості протиправних дій зі сторони органів державної влади пропонується, щоб при розробці правових норм в ході законотворчості особливе увага приділялася випадкам, коли в рамках однієї норми встановлюються два або більше види відповідальності, з точки зору їх диференціації та введення в якості альтернативи іншим видам відповідальності [31, с.416]. Фінансові правопорушення відрізняються від порушень цивільного законодавства по своєму об'єкту, оскільки вони завдають шкоди не інтересам приватної власності, а суспільним інтересам, тим самим завдаючи шкоди фінансовій системі держави. Фінансова та юридична

відповідальність, на відміну від інших видів відповідальності, в першу чергу і спочатку пов'язана з фінансовим зобов'язанням і невіддільна від нього. Іншими словами, можна застосувати фінансову відповідальність навіть при незначному відхиленні від фінансового зобов'язання, тоді як у випадку інших видів відповідальності порушення є обов'язковим. При цьому особливість фінансової відповідальності полягає в тому, що її застосування здійснюється в рамках особливого виду захисних правовідносин, які виникають і припиняються в особливих випадках, встановлених фінансовим законодавством (наприклад, зміна напрямку витрачання фінансових ресурсів, встановлених законом як кошти з бюджетів державних органів та органів місцевого самоврядування) [37, с.36]. На основі узагальнення аналізу характеристики фінансової відповідальності, які знайшли своє місце та вкоренилися в області сучасної юриспруденції, останню можна охарактеризувати як сукупність заходів фінансового, фізичного і морального впливу, встановлених фінансовим законодавством. Це визначення фінансової відповідальності не є вичерпним і відображає тільки його зовнішні аспекти. З іншого боку, фінансова відповідальність, яка вказує на її роль і значення в житті суспільства, повинна розкриватися в світлі тих закономірностей, які відображають її внутрішній зміст і які через наслідки, що встановлюють відповідальність, забезпечують державний примус, виражений у правовій нормі. Тобто, фінансову відповідальність в Україні можна охарактеризувати як сукупність заходів державного примусу, що визначаються каральними санкціями, що застосовуються до фінансовому правопорушнику у разі порушення фінансового законодавства. діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування [18].

Одним з можливих напрямів вдосконалення законодавства України у сфері господарської, адміністративної та фінансової відповідальності юридичних осіб може бути посилення відповідальності за порушення податкового та фінансового законодавства, вдосконалення механізмів контролю за діяльністю підприємств та забезпечення прозорості у фінансовій

звітності. Посилення відповідальності за порушення податкового та фінансового законодавства може включати в себе збільшення штрафів для юридичних осіб, які не виконують вимоги податкового та фінансового законодавства. Також можна розглядати введення більш жорстких санкцій, таких як конфіскація майна або заборона на здійснення діяльності для підприємств, які систематично порушують закон. Щодо контролю за діяльністю підприємств, можуть бути вдосконалені механізми аудиту та перевірок, зокрема, збільшення кількості та обсягу податкових перевірок для зменшення можливості ухилення від сплати податків. Крім того, важливо забезпечити ефективність та прозорість в процесі фінансової звітності підприємств, наприклад, шляхом впровадження стандартів фінансової звітності, які б гарантували якість та достовірність інформації, наданої юридичними особами.

Юридичні особи є суб'єктами адміністративного правопорушення, і до них можуть бути застосовані заходи адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність юридичних осіб здійснюється на загальних принципах адміністративної відповідальності, має особливості, властиві адміністративній відповідальності фізичних осіб, тобто встановлюється законами та іншими нормативними актами, норми яких утворюють самостійний інститут адміністративного права. Адміністративна відповідальність юридичних осіб має соціальне значення, метою якого є застосування заходів державного примусу до правопорушників, запобігання вчиненню нових правопорушень, забезпечення захисту та відновлення порушених прав та інтересів, виховання правопорушників у дусі дотримання законів України та поваги правил життя у суспільстві. Адміністративна відповідальність юридичних осіб спрямована на протидію правопорушенням щодо встановленого порядку управління та державної дисципліни. Вона повинна захищати законні права та інтереси громадян, держави, інших юридичних осіб, а також встановлений порядок управління. В сучасних умовах в Україні кодифікація законодавства про розвитку інституту

адміністративної відповідальності юридичних осіб дозволить більш ефективно застосовувати відповідні правові норми, а також створить надійну основу для подальшої роботи в напрямку оптимізації законодавства і практика його застосування. Крім того, удосконалюючи національне законодавство, необхідно враховувати досвід зарубіжних країн, у нашому випадку Словенії, Сербії, Португалії, необхідно виділити окремий розділ у Кодексі України про адміністративні правопорушення, який буде стосуватися адміністративної відповідальності юридичних осіб [14].

Крім відносно «легкої» адміністративної, господарської та фінансової відповідальності, часто можна зустріти обговорення такого явища в науковому середовищі, як схильність до позитивних сторін у введенні кримінальної відповідальності стосовно юридичних осіб, але все ж таки є ті хто «проти» цього. Проте, в деяких країнах інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб було введено достатньо давно. Найбільш яскравими прикладами є Велика Британія, Франція, Нідерланди, Португалія, Шотландія, Данія, Швейцарія та деякі інші країни. Світовий досвід диктує необхідність введення такого інституту і для України. Узагальнюючи зарубіжний досвід, О. Михайлов виділяє три концепції розуміння кримінальної відповідальності юридичних осіб:

1) повне заперечення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб. До таких відносяться деякі країни Східної Європи - Болгарія, Угорщина;

2) визнання інституту кримінальної відповідальності юридичної особи. У деяких країнах принцип кримінальної відповідальності юридичної особи не усуває кримінальної відповідальності фізичної особи. Такий принцип закріплено в Кримінальному кодексі Франції, послідовниками також стали Литва, Молдова, Естонія. Кримінальний кодекс Ісландії та Норвегії передбачають, що санкції до юридичної особи можуть бути застосовані навіть у випадку, якщо конкретно винна, саме фізична особа не установлена або не може бути покарана за злочин;

3) застосування непрямой кримінальної відповідальності юридичних осіб. Це стосується Німеччини, Австрії, інших [42, с.11].

Найбільш яскраво виражена кримінальна відповідальність юридичної особи як суб'єкта злочину в країнах англосаксонської правової сім'ї. Прикладом може слугувати, Великобританія коли злочин визнається вчиненим корпорацією, якщо він вчинений безпосередньо або при посередництві інших осіб. При цьому діяльність корпорації відмінна від дій фізичної особи. Таким чином, головна проблема юридичної конструкції кримінальної відповідальності юридичних осіб пов'язана із суб'єктивною стороною діяння, вирішується так: дії чи бездіяльність і психічний стан вищих керівних осіб корпорацій визначається як діяння та психічний стан самої корпорації, схема дуже схожа як і у фінансовій, адміністративній та господарській відповідальності.

Перелік злочинів, за вчинення яких корпорація може бути засуджена, практично не обмежений, винятками визнаються умисне вбивство, зґвалтування, двоєженство і лжесвідчення.

У Кримінальному кодексі Швеції наявні більше 90 складів злочинів, які передбачають кримінальну відповідальність юридичної особи, тобто кількість складів, які передбачають кримінальну відповідальність юридичної особи, складає 25% всіх складів злочинів [43, с. 347].

Відповідальність юридичних осіб в Польщі є похідною від дії фізичної особи, яка вчинила злочин від імені першої або в її інтересах, у відношенні до якої повинно бути винесене судове рішення. У такому випадку кримінальна відповідальність юридичних осіб не усуває персональної відповідальності фізичних осіб, а діє разом з нею та доповнює [44, с.113].

Приклад з кримінальним законодавством був наведений, для важливості аналізу міжнародного законодавства та якісного впровадження таких практик в законодавство України.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження було визначено, що адміністративна відповідальність юридичних осіб може розглядатися як самостійний вид адміністративної відповідальності. Надано характеристику науковим підходам до розвитку інститутів адміністративної, фінансової та господарської відповідальності юридичних осіб, охарактеризовано їх сутність, зміст, особливість.

Так, було зазначено, що у разі адміністративного правопорушення, вчиненого юридичною особою, можливі три юридичні наслідки: 1) притягнення юридичної особи до відповідальності, як у разі порушення правил; 2) судове переслідування як юридичної особи, так і фізичних осіб. Юридичної особи та посадових осіб, у випадку порушення у сфері обмеження монополії; 3) притягнення до відповідальності тільки посадової особи як порушника митних правил. Вивчено поняття та зміст вини юридичних осіб, мету та підстави адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Пропонується, що за рівнем оцінки вини юридичних осіб і особливостям об'єктивної сторони можна виділити кілька видів адміністративних правопорушень юридичних осіб: 1) об'єктивно винне діяння, 2) складне правопорушення, 3) правопорушення з окремим суб'єктом. Пропонується для виконання кодифікації законодавства про розвиток інституту про притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб, що дозволить більш ефективно застосувати відповідні правові норми та можливість виділення в окремий розділ частини про притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Вивчення проблем фінансової відповідальності в Україні на методологічній основі юридичної відповідальності дозволяє виявити ряд особливостей, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Таким чином, фінансова відповідальність, безсумнівно, є одним з видів юридичної відповідальності і в першу чергу обумовлена особливою галузевою

діяльністю держави та її уповноважених органів, яка станом на сьогодні, розглядається як фінансова діяльність держави, де вона може стосуватися не всіх суб'єктів права, а тільки суб'єктів фінансового права та їх фінансових зобов'язань, які відрізняються виключно за формою власності, ціною та публічним характером. Іншою особливістю є те, що, як правило, фінансово-юридична відповідальність за своєю природою є юридично відновною, метою якої є усунення негативних та небажаних наслідків, які можуть бути заподіяні у фінансовій системі держави. Ця особливість фінансово-юридичної відповідальності відображає публічний характер фінансових зобов'язань, виконання яких забезпечується застосуванням фінансової відповідальності. На відміну від інших видів юридичної відповідальності, фінансова спрямована не на відновлення прав і забезпечення законних інтересів конкретної людини або організації, а на забезпечення фінансової стабільності суспільства в цілому і фінансової системи держави. Ще однією особливістю фінансово-юридичної відповідальності є те, що вона забезпечується можливістю застосування заходів фінансового примусу. Наступна особливість, що відрізняє фінансово-юридичну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності в Україні полягає в тому, що фінансова та юридична відповідальність, як правило, покладається на порушників фінансової діяльності шляхом фінансових санкцій, які є незалежними заходами фінансового та правового примусу. Також деякі особливості, що відрізняють фінансову відповідальність в Україні, обумовлені характером фінансових правопорушень, які є підставою для застосування фінансової відповідальності та відрізняють таку відповідальність від інших видів, що застосовуються як у зв'язку з адміністративними і дисциплінарними правопорушеннями, так і у зв'язку з фінансовими злочинами, переслідуваними в кримінальному порядку, та цивільно-правовими правопорушеннями, суб'єктами яких, як правило, є незалежні індивідуальні суб'єкти фінансової діяльності, юридичні особи, які своєю протиправною поведінкою кваліфікуються як специфічні злочинці.

На основі проведеного аналізу національного та зарубіжного досвіду, можна зазначити, що в сучасних умовах в Україні кодифікація законодавства в сфері адміністративної відповідальності юридичних осіб дозволить більш ефективно застосовувати відповідні правові норми, а також створить надійну основу для подальшої роботи в напрямку оптимізації законодавства і практики його застосування. Крім того, удосконалюючи національне законодавство, необхідно враховувати досвід зарубіжних країн, у нашому випадку Словенії, Сербії, Португалії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
2. Власенко В.П. Юридична відповідальність: навчальна лекція / URL: https://www.naiuu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/lekciyi/tdp_t11.docx
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24): Закон України № 8073-Х від 07.12.1984 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Саєнко С. І. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за правопорушення в сфері обігу наркотичних засобів : Автореф. дис... канд. юрид. наук.; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 21 с.
6. Лютиков П.С. Адміністративно-правовий статус юридичних осіб: аналіз структури та поняття. *Європейські перспективи (Політика, економіка, право)*. 2013. № 2. С. 19–25.
7. Гаврилова І.О. Юридичні особи як суб'єкти адміністративної відповідальності. *Юридичний вісник «Повітряне та космічне право»*. № 2 (39). 2016. С.68–74
8. Зима О.А. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис...канд. юрид. наук / О. А. Зима. – Харків, 2001. – 19 с.
9. Кравченко Л., Плетньова О. Проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері валютного законодавства. *Юридичний журнал*. № 8. 2004. С. 69 - 72
10. Удод М.В., Літус О.Г. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право : науковий журнал*. № 1. 2010. С. 90–91.

11. Декрет-Закон Португальської Республіки від 27.10.1982 р. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Port_1982.pdf
12. Про проступки: Закон Республіки Словенія від 12.12.2002 р. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Slov_2002.pdf
13. Про проступки: Закон Республіки Сербія від 01.01.2007 р. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Serb_2007.pdf
14. Administrative liability of legal entities as legal category . URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/35/585/1193-1?inline=1>
15. Спасібо-Фатєєва І.В. Про концептуальні зміни в підходах до відповідальності акціонерів та посадових осіб господарських товариств. *Право і суспільство. Вип. 3.* 2016. С. 124 - 132 URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/LS/article/download/214/238/>
16. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
17. Про банки та банківську діяльність: Закон України № 2121-ІІ від 07.12.2000 р. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
18. Dubynskyy O., Dubynskyy I., Markin S. Features of financial and legal liability in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. № 10(1). PP. 72-79 DOI: [10.30525/2256-0742/2024-10-1-72-79](https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-1-72-79)
19. Костенко Ю. О. Фінансове право України: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 240 с.
20. Гега П. Т., Доля Л. М. Основи податкового права: навч. посіб. 2. вид., переглянуте і доповнене. 2011, 215 с.
21. Ковальчук А. Т. Фінансове право України. Стан та перспективи розвитку. К. : Парламентське видавництво, 2007. 488 с.
22. Літвінцева А. Фінансова відповідальність за порушення податкового законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 150-154.

23. Fedorchenko F. Code of responsibility: all sanctions in business activities. 2nd ed., rework. and add-ons., 2015, 692 p.
24. Про податок на додану вартість: Закон від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр#Text>
25. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
26. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
27. Усенко Р.А. Фінансові санкції за адміністративним законодавством України: автореф. дис... канд. юрид. наук; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2007. 19 с. укр.
28. Nechay, A. Actual issues of financial law: legal foundations of Public Relations. : monograph. Kyiv: Atika, 344 p.
29. Романюк Ю. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 231–235.
30. Банківське право України. Ред. А. О. Селіванов; Національний банк України. - К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2000. - 368 с.
31. Теорія фінансів : підручник для студ. екон. спец. вищ. закладів освіти / О. Д. Василик ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - 4-те вид., доп. - К. : НІОС, 2003. - 411 с.
32. Романенко О. Р. Фінанси: Підручник. 4-те вид. - К: Центр учбової літератури, 2009. - 312 с.
33. Опарін В. Фінанси. (загальна теорія). Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.
34. Цивільне право України Ч. 1: за ред. А.А. Пушкіна, В.М. Самойленко. Х. – ХНУВС. 1996. 422 с.
35. Жорнокуй В. Вина юридичної особи: сучасний стан учення. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 1. С. 160-164. с. / URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.29>

36. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України № 162/95-ВР від 16.05.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вр#Text>
37. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / А. Й. Іванський; наук. консультант С. В. Ківалов; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2009. 36 с.
38. Задорожній О.В. Норма міжнародного права / Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К.:Знання України, 2004 - Т.2 . 812 с.
39. Кириченко В.М., Куракін О.М. Теорія держави і права : модульний курс. Навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури. 2010. 264с.
40. Корнута Р. Вітчизняні погляди на структуру норми права. *Право України*. № 7. 2007. С.19-21.
41. Класифікація господарсько-правових санкцій на теоретичному та законодавчому (ГК) рівня URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31031/1/Карашівська%20Д.О..pdf>
42. Михайлов О.О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2008. 16 с.
43. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. К.: Юрисконсульт. 2006. 1048 с.
44. Цимбалюк В. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності юридичних осіб та перспективи України. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1. С. 112-116.